

• שנת העשרים •

ראש השנה

מהותו של יום

ראש השנה בלי שופר?!
העבודה הנעלית של ר"ה החל בשבת

חידושי סוגיות

בגדרי אמירת "יהי רצון" על התפוח

אוצרות המהווך

להתיר את הנדרים ולקדש את העולם

קובץ זה יוצא לאור
לעילוי נשמת האי גברא רבא, רודף צדקה וחסד
זכה לפזר ממספו להדפסת תורת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע
הרב החסיד ר' מאיר בהר"ר שמחה יצחק זאיאנץ ע"ה
ס. פאולו ברזיל
נלב"ע ביום ג' סיון ה'תשפ"א
תנצב"ה

ולזכות יבלחטו"א בניו הני לומדי ותמכי אורייתא, רודפי צדקה וחסד,
ראשונים לכל דבר שבקדושה ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה
והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו
יהי רצון שיתברכו בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים

מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מאיר יעקב זילברשטרום, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם טייטלבוים,
הרב אברהם מן, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

אין עושיין כן].

עוד אעיר ליסד איתני מנהגנו, שהמחזור עם פי' מעגלי צדק, שכנראה זהו ר"ת מ"צ שבמג"א, נדפס בפעם הא' בוינציא שנת שכח וכו' מנהג פולין פיהם ומעריין רייסיין וליטא". וא"כ הרי שמנהגנו הוא מנהג ישן נושן.

וזה עתה באה לידי רשימת מנהגי בבל (כספר מסע בבל מאת דוד סלימאן ששון, ע' רכ"ב) ונוהגים כמנהגנו לאמר היה"ר בין הברכה והאכילה.

דצ"ל "בתחלה" דוקא, דיש סברא שיאמר היה"ר ואח"כ הברכה. גם מרמז שזהו התחילה דכל הענין גם דהיה"ר, "ואחר כך" - תיכף אחרי - שיברך.

וּלְהַעֲבִיר דצע"ק גבי סוכה, דפשרת המקשים והספרים הנ"ל, דיטעום ויאמר היה"ר ויחזור ויאכל, יש לה מקום בסו"ס תרמ"ג בברכת לישב בסוכה, עכ"פ למצוה מן המובחר. ובפרט דלברכת הסוכה צ"ל אכילה כביצה דוקא (משא"כ ביה"ר דתפוח דאין לה שיעור) ומפני מה

פתח דבר

בעזרה"ת.

בפרוש עלינו ימי ראש השנה הבאים עלינו ועל כל ישראל לטובה, מתרומם כל יהודי מחיי השגרה, לקראת הימים הנוראים, הכתרת המלך ברה"ה והדין ומשפט על כל השנה לטובה ולברכה.

השופר הוא ענין מרכזי בראש השנה, כמצוה וכהתעוררות לתשובה, אולם השנה חל יום א' דו"ה בשבת קודש ולא נשמע את קול השופר. וכאן עולה השאלה - האם אנו מפסידים בקביעות כזו את מעלת השופר? ואין בכלל ייתכן שלא תוקעים בשופר בראש השנה? ויבוא בזה במדור "מהותו של יום" דלהלן, ביאור נפלא, שדוקא אי-תקיעת שופר זו עבודה נעלית ביותר, למעלה מתקיעת שופר עצמה!

בהמשך הקובץ מובא פלפול בגדרי אמירת "יהי רצון" על התפוח שמסתעף לשקו"ט בגדרי הפסק ברכות, עם הוכחות מכו"כ תפילות וברכות.

בנוסף הובאו 'אוצרות המחזור' - ביאורים בדרך הפנימיות על קטעים מתוך מחזור התפילה לראש השנה.

את כל זאת תוכלו לקרוא להלן בקובץ 'אוצרות המועדים - ראש השנה', כפי שנלקטו מתורת כ"ק אדמו"ר מ"יובאוויטש זצוק"לה"ה נבג"מ זי"ע.

○○○

וזאת צמודעי, שבדרך כ"ץ לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש

ונערכו ע"י חבר מערכת, ולפעמים כעת הניכוד הושמט ריבוי השקו"ט כפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם, וכפרט במדור "עיונים", שמופיעים כאן רק עיקרי הדברים, ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורהבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל בן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים, וימצא טוב, ויובל צמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

○○○

ויהי רצון שיתקבלו תפילותינו יחד עם תפילות שאר בני ישראל שיחיו, ונכתב ונחתם כולנו לשנה טובה ומתוקה בטוב הנראה והנגלה, ותתגלה מלכותו ית' על העולמות כולם, כפי שאנו מבקשים בתפילת ראש השנה: "וידע כל פעול כי אתה פעלתו, ויבין כל יצור כי אתה יצרתו, ויאמר כל אשר נשמה באפו ה' אלקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה".

בברכת התורה, מכון אור החסידות

ימי הסליחות ה'תשפ"ג

תוכן עינים

מהותו של יום ב

עבודת תקיעת שופר ברה"ה שחל בשבת

המלכת הקב"ה בכל שנה על ידי תקיעת השופר, ואופן הכתרת הקב"ה למלך בשנה זו, כאשר מפני "גזירה דרבה" אין תוקעין בשופר ברה"ה שחל להיות בשבת. עבודת הכתרת הקב"ה על ידי התבטלות האדם, שנעשית בשנה זו באופן עמוק ונעלה יותר מכל שנה - "מלך על כל הארץ מקדש השבת וישראל ויום הזיכרון"

(ע"פ ספר השיחות השנים' ח"ב עמ' 708 ואילך)

אוצרות המחזור © פנינים ט

הכל יחיו מומרים לך, הכל ממולס לך הכל שמוייס לך

להתיר את הנדרים ולקדש את העולם

ע"פ לקובי שידות ח"ד עמ' 1010 ואילך; שם עמ' 1332 בתו"כ 3

בנון חסה ה' מלך על כל הארץ מקדש ישאל ויום הוכנון

בטוחים שימלךך

ע"פ אגות קודש ח"ב עמ' תא

הנן יקיל לי אפריס אס ילד שעשועים

כל יהודי הוא "אפרים"

ע"פ חרות נפתח השנים' ח"א עמ' 46 ואילך

שיחות קודש / מלכויות זכרונות ושופרות יב

חידושי סוגיות יג

ביאור המנהג לומר יה"ר על התפוח

בין ברכה לאכילה

יחדש ב' טעמים הלכתיים לומר היה"ר דוקא בין ברכה לאכילה, ועפ"י יסיק אמאי לא נקטינן הפשרות שהציעו המפרשים בענין זה

(ע"פ אגות קודש ח"ג עמ' קב ואילך)

עבודת תקיעת שופר בר"ה שחל בשבת

המלכת הקב"ה בכל שנה על ידי תקיעת השופר, ואופן הכתרת הקב"ה למלך בשנה זו, כאשר מפני "גזירה דרבה" אין תוקעין בשופר בר"ה שחל להיות בשבת. עבודת הכתרת הקב"ה על ידי התבטלות האדם, שנעשית בשנה זו באופן עמוק ונעלה יותר מכל שנה – "מלך על כל הארץ מקדש השבת וישראל ויום הזיכרון"

פרק ראשון

כיצד ממליכים את הקב"ה אם אין תוקעים בשופר?

שנו חכמים בריש פרק רביעי של מסכת מגילה:

יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת – במקדש היו תוקעים אבל לא במדינה.

ובגמרא (כט, ב) ביארו את טעמה של הלכה זו:

אמר רבא, מדאורייתא מישרא שרי, ורבנן הוא דגזרו ב', כדרבה. דאמר רבה, הכל חייבין בתקיעת שופר ואין הכל בקיאים בתקיעת שופר, גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל הבקי ללמוד ויעבירו ד' אמות ברשות הרבים.

והנה, כאשר מתבוננים לעומקם של דברים, מעלה תקנה זו תמיהה גדולה מאוד:

מצוות תקיעת שופר, היא ענין עיקרי בראש השנה, שכן אמרו במשנה "מצוות היום בשופר" (ר"ה כו, ב). בראש השנה מכתירים את הקב"ה למלך, וזאת על ידי השופר, כמאמר הגמרא "אמרו לפני בראש השנה מלכיות . . כדי שתמליכוני עליכם . . ובמה – בשופר" (ר"ה לד, ב).

[פסוק המשייכו לרעה] כו", עיי"ש כמה דוגמאות.

ואם תאמר אי משום הא יקדימנו אף לפני ברכת הפרי, זה אינו, כמו שאין מקדימין ברכת הסוכה לברכת המוציא, כמבואר בשו"ע סו"ס תרמ"ג. ובנדו"ד כל שכן שאין להקדים מפני טעם נוסף – שלא יקדים בקשת צרכיו לשבחו של מקום, כדין דלעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואח"כ יתפלל.

ויש לחזק טעמים אלו ע"פ הידוע (שו"ע אדמו"ר הזקן סי' תקפב ס"ז) דבימים האלו שהם ימי דין צריך לדקדק בתפילותיו אף במה שבשאר ימות השנה אין אנו חוששין (עיי"ש).

ומענה מיושב היטב מה שהקשו בענין הקדמת יה"ר לאכילה, דאף את"ל שמאיזה טעם צ"ל היה"ר קודם האכילה, הרי אפשר שיאכל תיכף לברכה ויאמר היה"ר ויאכל עוה"פ, וכבר הביא השד"ח שם פשרה זו משו"ת אורח חיים סו"ס ג' ומס' מאמר מרדכי [ובשד"ח שם הביא מספרים עוד עצה, לברך ולטעום מפרי אחר ואח"כ לומר היה"ר ולאכול התפוח]. אולם עפ"מ"ש לעיל לא יועילנו עצות אלו, כי הדיוק הוא להסמיך היה"ר להברכה. ומובן מנהג בית רבנו ואנ"ש.

וע"פ מנהג זה מדויק ג"כ לשון רבנו בסידורו בענין אכילת התפוח, שכתב "וצריך לברך בתחלה ברוך כו' בפה"ע ואח"כ יאמר כו". דלכאורה התיבות "בתחלה" "ואח"כ" מיותרות, ודו"ק, אבל עפנה"ל י"ל הכוונה שמחדש ושולל בזה

מקום רצו להרוויח שיהא בהם צד חיבור לתפילה וייחשבו אף הם כהמשך לה אף שא"א להכלילם באמצעה, והיינו ע"י הסמכתם לתפילה תיכף לאחרי'.

ואם ביה"ר דתפלת הדרך שברכה היא גם בעצמה (אלא שמשום דידה אין פתיחה בברוך כי היא ברכה שבגדר בקשת רחמים, שאינה פותחת בברוך, עיי' תוס' פסחים שם), בכל זה אמרו שטוב להסמיכה לאיזה ברכה כדי שתיחשב שגם תחילתה פותחת בברכה (שו"ע רבנו אור"ח סק"י ס"ז – מתשב"ץ סי' רמג וטושו"ע שם בשם מהר"ם מרוטנבורג. ועיי"ג"כ סי' ו ס"ז גבי ברכת אלקי נשמה דטוב להסמיכה לאשר יצר כו', ואז "די לה בברוך שבתחילת ברכה ראשונה"), על אחת כמה וכמה דיה"ר דידן (שאינו בגדר ברכה כלל מצ"ע) טוב לסמכו לברכה וליתן לו חשיבות, ובפרט לברכות התפוח מתוק המשמש סימן לבקשת היה"ר גופא, ויתוסף כחו ותקפו של היהי רצון.

דכיון שאין בידינו להוסיף ברכות שלא נזכרו בש"ס וגאונים, עכ"פ הסמיכו היה"ר להברכה, שיהי' לו מעין תוקף ברכה. וכיון דא"א בענין אחר, הוי כדיעבד – דמותו להפסיק בדבר שהוא צורך כו'.

עוד סניף י"ל להקדים אמירת היה"ר ככל האפשרי – כי הרי כל אכילת התפוח הוא לסימן טוב, ובמילא צריך זהירות יתרה דלא ליתרעי מזלי', ולכן תיכף ובמהרה מבקשים יהי רצון ואין דוחים אותו לרגע, והוא כמאמר רז"ל בברכות נו: גבי ראיות שונות בחלום "הרואה כו' ישכים ויאמר [פסוק המשייך את החלום לדבר טוב] כו' קודם שיקדמנו

כן הובא בשד"ח (אסיפת דינים ר"ה ב, ד) שכ"כ בחמדת ימים*. ומעתה י"ל דאף שאדה"ז בשו"ע שלו פסק כדעת המג"א החולק על המ"צ, הרי בכ"מ חזר בו ממה שכתב בשו"ע, וכמו שנראה בסידורו [שיש שם כמה וכמה שינויי דינים ממש"כ בשולחנו; ועיי"ע להלן מה שיש לדייק בלשונו בסידור גם בענייננו], ובנדו"ד מוכח כן ממנהג בית רבי.

וראה בשו"ת דברי נחמי" חאו"ח רסכ"א שכתב על אדה"ז שידוע "שבשו"ע נדחק הרבה שלא לדחות כל דברי האחרונים ז"ל (בפרט המג"א) משא"כ בסוף ימיו שהוסיף חכמה העמיד ע"ד לחלוק עליהם אפילו להקל בכל מה של"נ לי' (וכידוע שבפי שמעו ממנו ז"ל שחזר בו במה שנתן נאמנות להמ"א יותר מדאי) בפרט בדבר שהמציאו מד"ע כו". ועייג"כ שו"ת צ"צ חאו"ח סי"ח ס"ד עד"ז.

וע"פ מה שהביא בשער הכולל בתחילתו מדברי רבינו הזקן עצמו, דבאין הלכה פסוקה, הנה אף שהכריע בשו"ע בנטי' להפוסקים, הכריע בסידורו, שזהו משנה אחרונה שלו, בנטי' להמקובלים - גם בנדו"ד אפ"ל כן, דלהלכה ולמעשה נוטה כהמקובלים, וע"פ מה שהביא בשד"ח שם שיש בזה טעם ע"פ רוחניות הענינים להקדים היה"ר לאכילה, כי מסוגל הדבר לעורר כחות העליונים בקול דברו כשהדבר שאוכל הוא בידו, לפני אכילתו (וצ"ל הסדר דתחילה יברך על הפרי

* באגרת רבינו כאן (משנת ה'תש"ט) הוסיף "אין הספרים מ"צ וחמ"י תח"י לעיין בהם". המו"פ.

ואח"כ יבקש בקשתו, מענין הא דמסדר שבחו של מקום ואח"כ מתפלל צרכיו), ובפרט, שכנ"ל, גם לדעת המג"א, רק לכתחילה צריך להקדים האכילה (אלא שלשון אדמו"ר הזקן בזה בשולחנו, כנ"ל, צע"ק), וכדאי טעם רוחני הנ"ל לעשות הלכתחילה כדיעבד.

ומה שנלפענ"ד לומר טעם מובחר ופשוט, ע"פ נג"ה, להקדים היהי רצון להאכילה, דהוא כדי שיהי' היה"ר סמוך לברכת הפרי, ואזי תהי' הפתיחה דברכת בפה"ע שייכת גם אליו, וכדאשכחן בפסחים קד: דברכה הסמוכה לחברתה אינה פותחת בברוך, והיינו משום שפתיחת ברכה דזו שלפני' חשיבא גם פתיחה דידה (עיי' רש"י ברכות מו: ד"ה ויש), הרי דע"י הסמיכות חשובים כאמירה אחת.

וי"ף דמטעם זה אשכחן נמי בברכות יז: דנהגו לומר יהי רצון כו' ושאר בקשות כד מסיים צלותי דוקא. דהמפרשים הביאו בשם הצל"ח שהוא מצד הדין דאל תהא תפלתך קבע אלא תחנונים כו' (ברכות כח:), והתפילה עצמה היא נוסח של קביעות שאין בה היכר תחנונים אלא כפורע חובו כו', ולהכי הוסיפו בתר צלותא הנהו בקשות של רחמים ותחנונים, אבל באמת אי משום הא צע"ג, דהרי אחרי שאמרוה איזה פעמים שוב גם ההוספה נעשית קבע. ותו, דלטעם זה עדיין אין מובן אמאי דחווה לאחר התפילה דייקא ולא הוסיפוה בשמע קולנו כדין המוסיף בקשות בתפילתו (ע"ז ח.). אולם לדברנו י"ל דהיו תפילות אלו דברים שאין מקום להוסיפם בתוך התפילה עצמה, ומכל

וכפי שביאר הרס"ג (בטעמי תקיעת שופר, העניין הראשון, הובא באבודרהם), שתוכן תקיעת השופר הוא הכתרת הקב"ה למלך:

מפני שהיום תחילת הבריאה שבו ברא הקב"ה העולם ומלך עליו, וכן עושין המלכים בתחילת מלכותם שתוקעים לפניהם בחצוצרות ובקרנות, להודיע ולהשמיע בכל מקום תחלת מלכותם, וכן אנו ממליכים עלינו את הבורא יה' ביום זה, וכך אמר דוד בתהילים בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'.

ומכיוון שר"ה הוא יום הכתרת הקב"ה למלך, לכן תקיעת שופר, שעל ידה נעשית המלכה זו, היא מצוות היום, והיא ענין עיקרי בראש השנה.

וממילא עולה תמיהה עצומה: כיצד זה ביטלו חכמים את תקיעת שופר, עיקר ראש השנה, מפני גזירה שמא כמה בעלי תקיעה קלי דעת יטעו ויעברו על איסור הוצאה? וכיצד תהי' הכתרת הקב"ה למלך, אם אין תוקעים בשופר?

תמיהה כעין זו הובאה בספר ליקוטי תורה של אדמו"ר הזקן (ר"ה נו, א ואילך):

יש לעורר ולשום לב מה ראו חז"ל לעקור מצוות עשה רשופר ולולב, אפילו ביום ראשון... משום גזרה דרבה בעלמא, והלא החשש הוא להדיוטים וקלי הדעת, ואיך כנענו המצוה לגמרי מכמה צדיקים גדולים וטובים? ובפרט מצות שופר ולולב, שהרבה כוונת תלויות בהם ליודעי דעת, שנוגעים עד רום המעלות.

פרק שני

מדוע צריך הקב"ה "שתמליכוני"?

כאשר מעיינים בספרי החסידות במשמעות ענין תקיעת שופר, מתעצמת התמיהה עוד יותר:

מבואר בחסידות, שפנימיות עניין תקיעת השופר והמלכת הקב"ה, הוא ההתבטלות לפניו ית' בכדי לעורר אצלו רצון למלוכה (בהבא לקמן ראה לקוטי תורה נו, ד ואילך. ועוד).

כי הנה, מוצאים במלכותא דארעא, במלך בשר ודם, שהוא אדם המנושא ומרומם לגמרי מכל בני המדינה, "משכמו ומעלה גבוה מכל העם" (שמואל א ט, ב. והכוונה גם למעלתו הרוחנית - ראה אור התורה בראשית ד תשסד, ב. ועוד), וכל כך מופלא ומופלג הוא מאנשי מדינתו, עד שאינו רוצה כלל למשול ולשלוט עליהם, שכן עצם הקשר עם אנשים

ביאור המנהג לומר יה"ר על התפוח בין ברכה לאכילה

יחדש ב' מעמים הלכתיים לומר היה"ר דוקא בין ברכה לאכילה, ועפ"ז יסיק אמאי לא נקטינן הפשרות שהציעו המפרשים בענין זה

תתחדש עלינו שנה מתוקה, וכן נוהגין"ן] "משמע שאוכל תחילה ואחר כך אומר, שלא להפסיק, כמ"ש סי' קסז ס"ו [דאסור להפסיק בשיחה בין ברכה לאכילה, ואם שח יחזור ויברך אלא אם הוא שיחה לצורך האכילה כגון "הביא מלח או לפתן, תנו לפלוני לאכול" כו], ובמ"צ כתב שאומר תחילה ואחר כך אוכל וצ"ל דסבירא ל' דלא חשיב הפסק, וכיו"ב כ' הב"ח בסימן תרה בשם התשב"ץ לומר זה חליפתי כו' בין ברכה לשחיטה, דזה מקרי צורך שחיטה, וכן בסוכה מברכין [לישב בסוכה] בין ברכה להמוציא; ומכל מקום נראה לי דלכתחילה יש לאכול קודם האמירה דאין זה צורך כ"כ, ועוד, דגם לצורך אין להפסיק לכתחילה כמ"ש שם [בסי' קסו] בהג"ה."

והזינן עכ"פ דגם להמג"א רק לכתחילה יאכל ואח"כ יאמר, אבל בדיעבד לא חשיב הפסק. והנה מה שהביא אשר במ"צ כתב שאומר תחילה ואח"כ אוכל,

איתא בספר המנהגים - חב"ד, מנהגי ר"ה: "יהי רצון שעל התפוח - אחר הברכה וקודם האכילה", והוא על יסוד מנהג אדמו"ר מהורו"צ מליובאוויטש שעשה כן בכל שנה, וסיפר שכך נהג אביו אדמו"ר מהורש"ב נ"ע, ואף הורה דהוא מנהג ראוי גם לרבים (והיינו שבענין זה המנהג בעדת חב"ד בפועל הוא דלא כפסק רבינו הזקן בשו"ע כמובא להלן). ונראה לייסד המנהג ולמצוא יתד ופינה לישב התמיהה המתבקשת - למה אין להמנע מהפסק בין ברכה לאכילה, והרי פסק אדמו"ר הזקן להדיא בעניננו (סי' תקפג ס"ג) דהוי הפסק, וז"ל "כל המינים שצריך לברך כשאוכלם בתוך הסעודה כגון תפוחים ותמרים יאמר הבקשה אחר התחלת האכילה מפני שאסור להפסיק בין הברכה לאכילה".

והנה מקור דברי רבינו הוא במג"א שם סק"ב [על ל' הרמ"א "ויש נוהגין לאכול תפוח מתוק בדבש ואומרים

אלו היא פחיתות ערך וירידה גדולה ועצומה בעבורו.

ובכדי שיסכים למלוך על אנשי המדינה, הרי זה על ידי שאותם אנשים באים אליו ומשתחוים לפניו ומבקשים שיואל למלוך עליהם, ומקבלים על עצמם לעשות ככל אשר יצווה, והתבטלות זו של אנשי המדינה, מעוררת אצל המלך את הרצון במלוכה, והרי הוא נעתר ומסכים להיות מלך.

כן הוא במלכותא דארעא, ומעין זה גם במלכותא דרקיעא: הקב"ה מרומם ומנושא מן העולם רוממות לאין קץ ותכלית, וכל הנבראים שבעולם, מהנחות שבהם ועד הברואים העליונים והשגבים, הם לפניו כאין גמור וכאילו אינם כלל, וממילא אין הקב"ה רוצה וחפץ למלוך על העולם ולהשפיל עצמו כביכול לעניינים נחותים ושפלים אלו.

וזהו ענין עבודת ראש השנה, שעיקרה בתקיעת השופר - לבטל את הרצון העצמי מכל וכל ולמסור את הנפש להשי"ת, ועבודה זו, מעוררת אצל הקב"ה שיחפוץ במלוכה, למלוך על העולם ולהשפיע בו.

אופנה של התקיעה, מבטא את עבודת ההתבטלות: התקיעה אין בה עניין של תיבות ומילים או נגינה וסדר ותוכן מסוים, אלא היא ב"קול פשוט", היינו שהאדם מבטל את שכלו ורגשותיו, ומתמסר להשי"ת בהתבטלות מוחלטת למעלה מטעם ודעת, ללא טעם שכלי וללא הגבלה.

ומשום כך תוקעים בשופר של בהמה דווקא, כי בהמה אין לה דעת כלל, ולכן טבעה הוא טבע ההתבטלות למנהיגה, וכן באדם התוקע בשופר, הרי הוא מתבטל להשי"ת בלא דעת כלל, אלא, שהתבטלותה של הבהמה נובעת מכך שאין לה דעת כלל, התבטלות שצמחה מן הדעת, ואילו היהודי התוקע בשופר הוא בר דעת, ומכל מקום הוא מתבטל בעצם נפשו, למעלה מן הדעת (ראה לקוטי תורה ר"ה נו, ד. סידור עם דא"ח רמב, א).

ומעתה מתעוררת ביתר שאת התמיהה הגדולה: כיצד ביטלו חכמים את מצוות תקיעת שופר בר"ה שחל להיות בשבת, הייתכן שבשנה זו לא ימליכו בני ישראל את הקב"ה למלך על העולם?

יש להבהיר: בספרי חסידות רבים מבוארת התשובה לשאלה הנ"ל, שבר"ה שחל להיות בשבת, מתעורר רצון הקב"ה להיות מלך מאליו, ללא צורך בעבודת תקיעת שופר. אמנם, במקור הדברים שואל, לאחרי שידוע גודל מעלת עבודתם של ישראל ובפרט בענין הכתרת המלך בר"ה, אין יתכן שבשבת תחסר עבודה זו, ועל כן מוסיף ביאור רב בענין זה, שעפ"ז מתוסף עומק גדול בתשובה שנתבארה בספרי החסידות, וכדלקמן].

זכרונות לטובה לאחר ה"מלכיות"

יש לבאר סדר הברכות שתיקנו אנשי כנסת הגדולה במוסף דר"ה - מלכיות ואח"כ זכרונות:

לכאורה היו צריכים להקדים פסוקי זכרונות לפסוקי מלכיות, כי, לאחר שנמשך בחינת המלוכה הרי אינו שייך שהמלך ישכח על צמו שיהי' נופל בזה ענין הזכרון, וא"כ, לאחר שאומרים פסוקי מלכיות וחזותמים "מלוך על העולם כולו בכבודך . . ברוך אתה ה' מלך על כל הארץ" - שמזה מוכח בכיורור "בלי שום ספק וספק ספיקא בעולם" שהקב"ה נעשה מלך, דאם לא כן, לא היינו מברכים ש"הרי ספק ברכות להקל משום חשש ברכה לבטלה" (ראה תניא אגה"ת פ"א) - מה מקום עוד לפסוקי זכרונות?

ומהביאורים בזה ננוסף לכך שהתוכן דפסוקי זכרונות הוא בנוגע לפרטי הענינים ד"כל המפעל . . כל היצור . . להפקד כל רוח ונפש כו'" (ככל פרטי הענינים שאומרים בברכת זכרונות):

שלאחרי שהקב"ה מקבל בקשתם של ישראל ונעשה מלך, יתכן שתהי' ההנהגה שלא כדבעי ח"ו, ועל זה אומרים פסוקי זכרונות, שגם במצב בלתי-רצוי ח"ו יזכור להם הקב"ה זכות אבות, עקידת יצחק וכו'.

ולא עוד אלא שהקב"ה אומר לישראל "אמרו לפני . . מלכיות כדי שתמליכוני עליכם זכרונות כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה", היינו, שמלכתחילה פותח להם פתח ומודיעם שגם אם לאחרי קבלת מלכותו תהי' הנהגתם שלא כדבעי ח"ו, יכולים הם לבקש ולפעול שיעלה זכרונם לפניו לטובה.

ע"ד שאמר הקב"ה למשה רבינו "ועתה הניחה לי", "כאן פתח לו פתח והודיעו שהדבר תלוי בו שאם יתפלל לא יכלם".

(יום ב' דר"ה תשי"ב)

פרק שלישי

בישבת עומדים לפני המלך

בכדי ליישב תמיהה זו, יש לעיין תחילה במהות העבודה הרוחנית של יום השבת:

מבואר בסה"ק (ספר המצוות לאדמו"ר הצמח צדק ("דרך מצוותיך") מצוות מילה פ"ה. ועוד), שבאמת הרי הקב"ה הוא מנהיג את העולם והוא הזן ומפרנס לכל בטובו, ואין האדם מרוויח את לחמו בכוחו ועוצם ידו, אלא רק ברכת ה' היא תעשיר, והוא הנותן ברכה ביגיע כפיו של האדם. ועל פי זה, הרי הי' ראוי שיהי' האדם עובד את השי"ת כל היום כולו, שהרי ממילא אין ההשפעה באה מיגיעתו כי אם מברכת ה'. ואדרבא: אם יעשה האדם מלאכה נראה כמכחיש ח"ו את הנהגת הקב"ה, וכטוען לומר שבכוחו עושה הוא את החיל הזה.

אבל מכל מקום, הורו חז"ל (ראה מדרש תהלים קלו, יג. ועוד) שצריך האדם לעסוק בדרך ארץ, ולהשתדל אחר פרנסתו, וזאת משום שהקב"ה ברא את עולמו באופן שהוא מתנהל על פי חוקי הטבע, ורצונו הוא שהאדם יתייגע ביגיע כפיו להשיג פרנסתו, ובהשתדלות ויגיעה זו מלביש הקב"ה את השפעתו. וכל כך מסתיר ומעלים הקב"ה על כך שהוא מנהיג את העולם, עד שנראה לעיני הטועה שהאדם הרוויח פרנסתו על ידי יגיעתו ובכוח עצמו.

כל זאת, במשך ששת ימי המעשה, אך בהתקדש יום השביעי אז הוא יום של גילוי אורו ית', ואז לא זו בלבד שאין צריך האדם להתייגע אחר פרנסתו, אלא יתירה מזו: מלאכה היא אסורה בתכלית. וזאת, משום שכאשר הקב"ה מתגלה בעולם, אזי עשיית מלאכה היא מרידה לפניו ית'.

אודות מלך בשר ודם, אמרו בגמרא (תגיגה ה, ב) ש"מחוי במחוג קמי' מלכא" חייב מיתה, והיינו שמי שנמצא מול המלך ועושה בידו תנועה שאינה קשורה להתבטלות גמורה למלך, הרי הוא מתחייב בנפשו, משום שבעת העמידה מול המלך צריך להיות בביטול גמור ולהקדיש את כל כוחותיו ואבריו למלך לבדו, ואם עשה תנועה שאינה קשורה למלך, הרי אין "אימתא דמלכא" עליו.

ומעין זה ביום השבת, עת אשר "ברך ה' את יום השביעי ויקדשהו" (שמות כ, יא), "מיקדשא וקיימא" (ביצה יז, א), כאשר יש גילוי אור השי"ת בעולם, וכולם עומדים לפני המלך, אז אין מקום לעשיית מלאכה, ו"היאך יתכן שהעומד לפני המלך מלכו של עולם, אשר מלא כל הארץ כבודו, ולית אתר פנוי מיני, ירים יד לעשות מלאכת עבודה" (סהמ"צ להצ"צ שם).

פרק רביעי

ביטול דר"ה עם הביטול דשבת

ומעתה יש לבאר את עניין עבודת המלכת הקב"ה בראש השנה שחל להיות בשבת:

נתבאר למעלה שבראש השנה בקביעות הרגילה, כשחל בחול, העבודה היא להתבטל לפני הקב"ה, וזאת על ידי תקיעת השופר שהיא מבטאת את התבטלות העם לפני המלך וקבלת מלכותו עליהם.

ומאידך, שבת היא גם כן יום של התבטלות לפני הקב"ה, שכן אז מאיר גילוי אורו ית' בעולם, ולכן אסורים בעשיית מלאכה, כאדם העומד לפני המלך שאין לו מציאות משל עצמו אלא כל מעשיו ותנועותיו הן למלך לבדו.

ונמצא, שמצד אחד עבודת ר"ה ועבודת יום השבת הן באותו עניין של התבטלות ואפיסת המציאות לפני הקב"ה, ויחד עם זאת, הרי מובן שלא הרי ההתבטלות שבכל שבת ושבת כעבודת ההתבטלות של ראש השנה, כמבואר בסה"ק (ראה ספר המאמרים תש"ב עמ' 8. ועוד) ש"הקבלת עול דראש השנה הוא בפנימיות ועצמות נפשו, במסירה ונתינה לד', בשעבוד גמור", ובק"ו ממקבל עול מלך בשר ודם ש"מקבלו על עצמו בעומק נפשו, לשמוע לקיים ככל אשר יצוה עליו במסירת נפשו ממש", ו"מכל שכן להבדיל הברלות אין קץ בקבלת עול מלכותו ית', שהוא בעומק ופנימיות עצמות נפשו".

ואם כן, אין עבודת ההתבטלות הרגילה של יום השבת, בפני עצמה, יכולה להיות במקום עבודת ההתבטלות של תקיעת השופר.

אמנם, בראש השנה שחל להיות בשבת, כאשר ההתבטלות של יום השבת וההתבטלות של ראש השנה מתנסות ליום אחד, הרי "אהני" (ל' הגמ' זכחים צא, א) עבודת ההתבטלות דשבת לעבודת ההתבטלות דראש השנה, ומגיעים לדרגה נעלית יותר משני אופנים אלו כאשר עומדים הם בפני עצמם, והביטול דיום זה הוא בבחינת "שבת שבתון", "שבת בשבתו".

פרק המישי

עבר שאינו מרגיש את מציאותו כלל

ויש לבאר את מהות עבודת ההתבטלות המיוחדת בר"ה שחל להיות בשבת:

בהתבטלות עצמה יש אופנים ומדרגות שונות. יש והעבד עוסק בהתבטלות לפני המלך, וכמו אדם הראשון, שעמד בראש השנה הראשון, ביום הששי למעשה בראשית, וקרא לכל היצורים "בואו נשתחוה ונכרעה" (תהלים צה, ו. וראה פדר"א פ"א. זהר ח"א רכא, ב.

כאשר מבקש יהודי "סלח לנו . . מחל לנו", לכאורה ייתכן שהשי"ת יסלח לו, וייתכן שאינו ראוי למחילה, ואם כן, הרי אין לו לחתום "ברוך את ה' חנון המרבה לסלוח", כי שמא לא סלח לו השי"ת, ו"ספק ברכות להקל, משום חשש ברכה לבטלה"?

ואף על פי כן, מברכים "חנון המרבה לסלוח", משום ש"אין כאן שום ספק כלל", כי "מאחר שבקשנו סלח לנו מחל לנו" ברור וודאי שהשי"ת סלח ומחל.

ומכך מובן גם בנוגע לברכת "מלך על כל הארץ", שאם הי' איזה ספק שהשי"ת לא יקבל את תפילת "מלוך על כל העולם כולו", הרי לא היינו יכולים לחתום בברכה זו "מלך על כל הארץ", משום ספק ברכה לבטלה. וממה שחותמים כן, מובן ש"אין כאן שום ספק כלל", והקב"ה מתרצה למלוך על כל העולם כולו בכבודו ויקרו.

ונאמר: הבן יקר לי אפרים אם ילד שעשועים, כי מדי דברי בו זכור אוכרנו
עוד, על כן המו מעי לו רחם ארחמנו נאם ה'

כל יהודי הוא "אפרים"

הפסוק "הבן יקר לי אפרים" מדבר אודות אהבתו של הקב"ה לכל יהודי באשר הוא, ואשר משום כך הוא זוכרו ומרחם עליו תמיד.

ויש לבאר מדוע נקראו כל ישראל בפסוק זה בשם "אפרים" דווקא:

כאשר קרא יוסף לבנו אפרים (מקץ מא, נב), הייתה סיבת הדבר "כי הפרני אלקים בארץ עניי" – לא זו בלבד שלא נגרע ונצטמצם על ידי הגלות, אלא שגדל ועשה פירות. מטעם זה נקרא כל יהודי בשם "אפרים", כי בזמן הגלות נמצא הוא "בארץ עניי", ואף על פי כן אינו נכנע לקשיי הגלות, והרי הוא לומד תורה ומקיים מצוותי' בריבוי, בבחינת "הפרני".

וכאשר רואה הקב"ה, שבני ישראל המצויים בארץ עניים המה מלאים וגדושים בתורה ומצוותי', ובפרט בעת התכנסותם בבתי כנסיות בראש השנה, ולאחר תקיעת שופר – מתעוררת אהבתו אל בניו, והרי הוא מרחם עליהם, ומציאם מן הגלות אל הגאולה האמתית והשלמה.

אמור מעתה: עצם היות בני ישראל במצב של "אפרים" למרות הגלות, הוא הגורם להיות "רחם ארחמנו נאם ה'" ולביאת המשיח.

כאשר בא יהודי זה לפני החכם, עומד החכם ומתיר נדרו, באופן שמגלה שמעיקרא הי' הנדר טעות, כי באמת יש בו כח להיות מרומם ומופרש מן התאוות, אלא שהי' כח זה בהעלם, והחכם מגלה בו כח זה, שיוכל להביאו לידי פועל. ואזי ממילא אין צורך בעניין הנדר, ואדרבא, מצווה הוא להתעסק בעניין גשמי זה ולקדשו [וראה במקור הדברים שגם עניין הנדרים פועל קדושה בענייני העולם].

ועניינה הרוחני של התרת נדרים, שייך בייחוד בערב ראש השנה:

ראש השנה, "זה היום תחילת מעשיך" (נוסה תפלת ר"ה), הוא זמן של חידוש כללות עניין הבריאה (ראה פרי עץ חיים שער ר"ה ועוד. לקוטי תורה נצבים נא, א ואילך. ובכ"מ). וכהכנה לחידוש זה יש לתקן את כללות העולם ולזככו.

ענייני העולם נחלקים לשלושה: א. ענייני קדושה. ב. דברי הרשות. ג. ענייני איסור. רוב ענייני הבריאה הם דברי הרשות שאינם קדושה ואינם איסור, ובהם היא עיקר עבודת האדם עלי אדמות לזככם ולקדשם. וממילא בערב ראש השנה, כאשר יש לתקן את כללות העולם, צריכים לפעול זיכוך והתקדשות בענייני הרשות שבעולם.

ומשום כך תיקנו בערב ראש השנה התרת נדרים, כי התרת הנדרים מורה על ההתעסקות בבירור וזיכוך ענייני הרשות שבבריאה, ובכך מתקנים את העולם כולו לקראת חידושו ביום ראש השנה [וראה עוד במקור הדברים שמטעם זה יש להשתדל להתיר בפני עשרה מישראל דווקא].

ברוך אתה ה' מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הזכרון

בטוחים שימלוך!

דבר נפלא מוצאים אנו בחותמה של הברכה "מלך על כל הארץ":

בתחילת הברכה מבקשים ומתחננים "מלוך על כל העולם כולו בכבודך" וכו', והיינו שעניין המלוכה אינו נעשה מאליו, ויש לבקש ולהתפלל שירצה השי"ת בעולם השפל וישפיע בו.

ויחד עם זאת, הרי חותמה של הברכה הוא "מלך על כל הארץ"! והיינו שהשי"ת כבר חפץ במלוכה. ונמצא, שבני ישראל בטוחים בוודאות שאכן קיבל השי"ת את תפילתם, והואיל למלוך על העולם כולו בכבודו.

ועד היכן מגיעים הדברים, למדנו ממה שכתב ארמו"ר הזקן (תניא אגרת התשובה פ"א) גבי ברכת "חנן המרבה לסלוח":

ועוד), והייתה פעולה של השתחוואה ומעשה של ביטוי ההתבטלות לפני השי"ת. ומעין זה גם בראש השנה שבכל שנה, שעוסקים בתקיעת שופר ובפעולה חיובית של התבטלות וקבלת מלכותו ית'.

ובאופן זה, הרי נרגשת מציאותו העצמית של העבד, אלא שמציאותו של העבד בטלה ונכנעת למלך וממליכה אותו עליי.

אמנם, ישנה דרגה עמוקה יותר: כשהאדם עומד לפני המלך, הרי הוא מתבטל אל המלך כל כך, עד שאין הוא חש את מציאותו כלל. וממילא אין הוא צריך להתבטל לפי המלך ולבטא את ההתבטלות וההמלכה, כיוון שאין כאן עוד מציאות שעלי' להתבטל. הוא אינו עושה שום פעולה של התבטלות, כי כל פעולה, איזה שתהי', מראה על מציאותו העצמית של העושה, ואילו לפני המלך אין שום דבר הנרגש והחשוב, כי אם המלך לבדו.

[דוגמא מעשית לשני אופנים אלו, כפי שהם מתבטאים במצות "ואהבת לרעך כמוך":

כאשר יהודי נותן צדקה, או עושה מעשה חסד, הרי מוכרח שיהי' הדבר "בסבר פנים יפות", באופן שהמקבל לא יחוש רגש של בושה וכיוצא בזה.

והנה, באופן כללי, מגיעים לידי כך, כאשר ה"נותן" אינו מרגיש עצמו מרומם מן ה"מקבל", בפרט כאשר יזכור את דברי חז"ל "יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני – העני עושה עם בעל הבית" (ויקרא רבה פל"ד, ח. רות רבה פ"ה, ט. ועוד).

אמנם, קיימת דרגה נעלית יותר, כאשר הנותן אינו חש כלל את מציאותו, עד שאין מורגש כלל שישנו נותן, ואזי מלכתחילה אין צורך למנוע את הרגשות המנוגדים של "נותן" ו"מקבל", כי לא נרגשת כאן כלל המציאות של ה"נותן"].

פרק ששי

עבד שאינו מרגיש את מציאותו כלל

וזהו עניין עבודת תקיעת שופר בראש השנה שחל להיות בשבת:

התקיעה בשופר היא "פעולה" של "התבטלות", שהאדם מבטל את עצמו להקב"ה לגמרי. וכמו שהכריז אדם הראשון לכל באי עולם "באו נשתחוהו". ונמצא, שבעבודה זו נרגש שמציאות האדם קיימת, אלא שהוא מבטל את עצמו להקב"ה ומכתירו למלך על כל העולם.

אמנם, כשהאדם עומד בדרגה גבוהה יותר, שאין הוא מרגיש את עצמו כלל, וכמו הביטול בעמדו לפני המלך, לא שייך כלל שיתקע בשופר ויכריז על הביטול להקב"ה "בואו נשתחוהו גוי", כיון ש"הכרזה" ופעולה זו לא שייכת כלל, שהרי לא קיימת כאן מציאות מבלעדי הקב"ה.

ולא זו בלבד שלא שייך שהאדם יעשה כן מצדו, אלא בעמדו לפני המלך, פעולה כזו אסורה ונשללת לגמרי, שהרי לפני המלך לא ירים איש ידו ורגלו, כי במקום זה נרגשת מציאות המלך בלבד.

ודרגה זו היא בראש השנה שחל להיות בשבת. בקביעות זו, כאשר עבודת ההתבטלות חלה ביום שבו יש תמיד גילוי אורו ית', בבחינת "ויקדשהו", אזי לא זו בלבד שלא חסרה עבודת ההתבטלות שבתקיעת שופר שבימי החול, אלא אדרבה, ההתבטלות היא באופן נעלה יותר. וביטול עמוק זה מתבטא דווקא בזה שאין תוקעין בשופר ביום השבת.

והנמצא מובן מכל זה, שגם בראש השנה שחל בשבת נעשה הקב"ה למלך ע"י עבודת הביטול של ישראל, אלא שהעבודה אינה נעשית ע"י עשי' ופעולה חיובית, אפילו לא פעולה של התבטלות (כתקיעת שופר), כי אם על ידי זה שבטלים בתכלית עד שאין יכולים אפילו לתקוע בשופר. ועבודה נעלית זו פועלת שימלוך הקב"ה על עמו ישראל, וכחותם הברכה "מלך על כל הארץ, מקדש השבת וישראל ויום הזכרון".

ונראה במקור הדברים שנתבאר בארוכה מדוע במקדש היו תוקעין גם בר"ה שחל בשבת, כי במקדש הי' ביטול נעלה אף יותר, שמתבטא דוקא ע"י תקיעת שופר גם בשבת, ושם מבואר גם סוד אמירת התפילות ופסוקי המלכיות גם מחוץ למקדש, בראש השנה שחל בשבת.

שמעו נא רבותי דיינים מומחים, כל נדר או שבועה או איסור ואפילו איסור הנאה... בכלהון אתחרטנא בהון מעיקרא, ושואל ומבקש אני התרה עליהם... הכל יהיו מותרים לך, הכל מחולים לך הכל שריים לך

להתיר את הנדרים ולקדש את העולם

יש לבאר את שייכותה של "התרת נדרים" לעבודה הרוחנית של ראש השנה:

בנוגע לעניין הנדרים מוצאים אנו מאמרי חז"ל הסותרים לכאורה. מחד דיברו בשבח הנדרים שהם "סייג לפרישות" (אבות פ"ג מ"ג), והיינו שהנדר מסייע לאדם בעבודתו ומביאו להתעלות; ומאידך, אמרו שגוערים בנודר, ואומרים לו: "לא דייך מה שאסרה לך התורה, אלא שאתה מבקש לאסור עליך דברים אחרים?! " (ירושלמי נדרים פ"ט ה"א).

ויישוב סתירה זו, הוא שכנגד שני מיני בני אדם דיברו חכמים:

יש מי שעומד בדרגה נחותה, וענייני הגשמיות עלולים להובילו מדחי אל דחי להגשמה וחומריות ועד לדברים האסורים. אותו יהודי צריך לפרוש מענייני מותרות וחומריות, אבל הדבר קשה עליו לפי שהוא כרוך אחריהם. וכנגד אנשים אלו דברו חכמים ואמרו "נדרים סייג לפרישות" – כי כאשר האדם נודר והופך את המותרות לאיסור גמור, בנקל לו יותר לפרוש מהם. ואזי יוכל להתעדר ולהזדכך ולעלות במעלות הקדושה.

לעומתם, מי שנתעלה בעבודתו דרגה אחר דרגה, עד אשר כבר אין סכנה שענייני הגשמיות יפילוהו לחומריות, הנה אסור לו לנדור, ואומרים לו "דייך מה שאסרה לך התורה". תכלית בריאת העולם היא שבני ישראל יזכרו ויקדשו את הגשמיות על ידי שמנצלים אותה לקדושה ולעבודת ה'. וממילא אסור לאותו יהודי לפרוש מענייני העולם, אלא מצווה הוא לנצל את הדברים הגשמיים לעבודתו ית', ולזככם.

ובכך יובן גם סוד עניין "התרת נדרים" (ראה גם לקוטי שיחות חל"ג עמ' 186 ואילך):

כל יהודי ויהודי יש בו הכח להיות מרום מענייני הגשמיות, ולנצלם אך ורק לעבודתו ית', אלא שלפעמים אין כח זה גלוי אצלו, ובחיצוניות הוא נוטה לתאוות העולם. יהודי זה נודר נדרים, משום שהוא זקוק לסיוע לפרוש מענייני הגשמיות.